

Toezicht op off balance leasing hard nodig

In het artikel over off balance sheet accounting ('de Accountant', december 2005) wordt gesteld dat wet- en regelgevers daar sinds de boekhoudschandalen boven op zijn gedoken. In werkelijkheid heeft de wetgever, maar vooral de toezichthouder, op dit gebied echter nog een taak te verrichten, stelt Mijntje Lückérath-Rovers op basis van eigen onderzoek: meer dan eenderde van de beursondernemingen leefde in 2004 bij operationele leases de Nederlandse verslaggevingsregels niet na.

MIJNTJE LUCKERATH-ROVERS*

Door het Wetsvoorstel toezicht financiële verslaggeving (Wtffv) en de Wet toezicht accountantsorganisaties (Wta) krijgt de Autoriteit Financiële Markten respectievelijk de taak toezicht uit te oefenen op de naleving door beursondernemingen van de jaarverslaggevingsregels, en op de accountantsorganisaties die deze jaarrekeningen dienen te toetsen aan deze regels. Uit mijn onderzoek naar het gebruik van operationele leases blijkt dat menige beursondernehmung de huidige regelgeving aangaande operationele leases, de RJ292 (identiek aan IAS17), niet naleeft. Volgens RJ292 dienen de totale verplichtingen onder operationele leases te worden vermeld in de toelichting op de jaarrekening (dus niet op de balans), onderverdeeld naar drie looptijden: tot één jaar, tussen twee en vijf jaar, en langer dan vijf jaar. Vanwege het *off balance*-karakter kan een onderneming dus substantiële bedragen investeren zonder dat deze op de balans direct zichtbaar zijn. Uit het onderzoek blijkt ook dat deze bedragen inderdaad substantieel zijn. Van de 109 onderzochte jaarverslagen van beursondernemingen in 2004 vermelden er slechts zes geen operationele leases, de overige 103 vermelden gezamenlijk dertig miljard euro nominale operationele leaseverplichtingen. De contante waarde van die verplichtingen bedraagt gemiddeld dertien procent van het balanstotaal. Deze contante waarde is van belang voor iedere gebruiker die de werkelijke impact van de leaseverplichtingen op de balans wil inschatten.

Wat is er nu mis met de verslaggeving van operationele leases? Van de 103 beursondernemingen in 2004 met operationele leases voldoen er 38 (37 procent) niet aan de eisen in RJ292. Sommige ondernemingen (bijvoorbeeld Frans Maas) vermelden de contante waarde van de leaseverplichtingen. Die contante waarde is waardevol

'Het grote aantal ondernemingen waarbij de regelgeving werd genegeerd doet vermoeden dat de naleving tot nu toe geen prioriteit had.'

voor de gebruiker en de desbetreffende ondernemingen zijn vooruitstrevend te noemen, maar voldoen niet aan RJ292, die vermelding van de nominale waarde eist. Een ernstiger afwijking is het vermelden van slechts de verplichting voor volgend jaar (bijvoorbeeld Smit Internationale) of de totale verplichting maar niet gesplitst naar looptijd (bijvoorbeeld Heineken). Ingrijpen onder de Wtffv zou hier gewenst zijn, zeker gezien de omvang van de bedragen. Zijn de accountantsorganisaties hier ook debet aan? Ja, want alhoewel de onderneming primair verantwoordelijk is voor de jaarrekening, is het de taak van de accoun-

tant om deze te toetsen aan de geldende regelgeving. Onderzoek van het wel of niet naleven van de regels door de 103 beursondernemingen laat opvallende resultaten zien. Van de zes jaarverslagen die zijn gecontroleerd door een niet-big four accountant voldoen er vijf niet aan de regelgeving van RJ292. Bij de 97 jaarrekeningen die door een van de vier grote accountantsorganisaties zijn gecontroleerd voldoet weliswaar de meerderheid (64) wel aan RJ292, maar dit is - met uitzondering van PricewaterhouseCoopers waarvan er 23 van de 27 jaarrekeningen voldoen - zeker geen overtuigende meerderheid. Conclusie: de overgrote meerderheid van de beursondernemingen gebruikt operationele leases, de daarmee gemoeide bedragen zijn substantieel en de AFM heeft onder beide wetten een taak te verrichten waar het gaat om de naleving van de verslaggevingsregels. Het grote aantal ondernemingen waarbij de regelgeving werd genegeerd doet vermoeden dat de naleving van de verslaggevingsregels tot nu toe geen prioriteit had. Wellicht dat de Wtffv en de Wta hier verandering in zullen brengen.

Noot

Mijntje Lückérath-Rovers is universitair docent aan de Erasmus Universiteit en schrijft een proefschrift over operationele leasing.

Reacties op Kor Mollema

Een accountant zonder ICT-kennis kan een materieel deel van het audittraject niet beoordelen en diskwalificeert zichzelf daarmee, schreef Kor Mollema ('de Accountant', januari 2006) in een reactie op artikelen van Jules Muis en Bob van Kuijk en Rick Mulders. Een korte reactie van deze auteurs.

'De baas uithangen' is makkelijk

Collega Mollema probeert in het januari-nummer met het opwarmen van zijn eerdere betoog zijn al oud voorspellend vermogen alsnog bevestigd te zien: het hernieuwd claimen van het primaatschap van ICT-deskundigheid binnen een beroep dat inmiddels volwassen is uitgegroeid tot een coalitie van deskundigheden. Dan moet je je niet verbazen dat je een keer aan de kant wordt gezet; of twee keer, indien nodig, bij onbestendig volharden. Ik wil het dit keer laten bij een parabel uit de jaren zestig. Het gaat om een discussie tussen vitale lichaamsorganen wie nu de belangrijkste was: de hersenen, het hart, ogen, oren, mond, lever, maag, exit? Ieder orgaan had zijn eigen begrijpelijke redenen te claimen dat ze de belangrijkste waren.

Het bleek zelfs dat staking van diensten in de meest onverwachte hoek de ogen kan doen tranen, de oren doen suizen of de hersenen doen borrelen.

Wat alleen maar wil zeggen dat het niet veel nodig heeft de baas uit te hangen. Ook niet in een naar ik hoop voor allen voorspoedig en open-minded nieuwjaar.

JULES MUIS

EDP-auditor moet grote broek durven aantrekken

In de afgelopen jaren heeft Kor Mollema zich keer op keer hard gemaakt voor de EDP-audit-zaak bij accountants. Helaas blijkt in de praktijk telkens weer dat beide takken van sport onvoldoende communiceren, laat staan goed samenwerken. Onze visie voor de vernieuwing van de accountantscontrole in 'de Accountant' van november 2005 erkent dat ICT een belangrijk onderwerp is voor de assurance provider. De hamvraag is echter: Wie moet hier de assurance provider zijn?

Als suggestie heeft Mollema in dit verband iets nieuws in de aanbieding: een kopcursus EDP-auditing voor accountants in de halve studietijd. Een nobele poging om de accountant te voorzien van extra gereed-

schap. Los van de vraag of Mollema niet gewoon commerciële motieven heeft, betwijfelen wij dat dit een gewenste oplossing is.

Met Mollema zijn wij van mening dat ICT een complex audit-object is. Zo complex dat deze materie niet past bij een (bij)geschoolde accountant. De EDP-auditor moet volgens ons zelfstandig in staat zijn om een bijdrage te leveren aan de jaar-rekeningcontrole. Conform onze visie over het afschaffen van de ongedeelde verantwoordelijkheid moet hij vervolgens 'de grote broek aan durven trekken' door hierover te rapporteren aan het maatschappelijk verkeer.

RICK MULDER EN BOB VAN KUIJK

Naschrift Kor Mollema

Aan Jules Muis: Als je blind door het leven gaat los je niets op door jezelf wijs te maken dat er niets te zien valt.

Aan Mulders en Van Kuijk: Het ontbreekt de EDP-auditor niet aan moed, het ontbreekt de accountant aan inzicht! En het ontbreekt Mollema aan ieder commercieel belang.

Aan alle drie collegae: U kunt van mij over dit onderwerp een essay verwachten

Van persoonlijke vertrouwensmens naar 'transparant captain'

In de pleidooien voor transformatie van het accountantsberoep wordt te weinig stilgestaan bij de nodige omslag in de *beginselen* van het beroep, vindt Lucien Kiers. De leer van het gewekte vertrouwen stamt uit een voorbijge maatschappelijke werkelijkheid. De accountant kan een veelzijdige assurance niet meer in zijn eentje geven.

LUCIEN KIERS*

In de artikelenserie over de accountant van morgen (zie 'de Accountant', februari 2005 tot en met januari 2006) komen welhaast onvermijdelijk dezelfde thema's naar voren: terugwinnen van vertrouwen en nemen van verantwoordelijkheid gegeven het vakmanschap van de accountant. De auteurs gebruiken voor de in hun ogen

noodzakelijke transformatie van het accountantsberoep niet de geringste woorden. Zo heeft Arnold Schilder het over een paradigmatische omslag en spreekt Paul Koster van een noodzakelijke Kantiaanse kanteling. Rick Mulders en Bob van Kuick duiden de accountant aan als een bijna 'uomo universale' om vervolgens aan te

geven dat hij dat gewoon niet kan zijn in de complexe wereldomvattende werkelijkheid waarin hij moet opereren. Helaas wordt daarin weinig stilgestaan bij de nodige omslag in de *beginselen* van het accountantsberoep. Arnold Schilder wijst erop dat de accountant van morgen zijn beroepsethiek duidelijk moet etaleren om het inherente 'morele tekort' van te veel nadruk op commerciële kwaliteit weg te nemen. Paul Koster wijst op de spilfunctie van de accountant die tot een hoge morele waardigheid verplicht en in groepsverband niet zonder ethische solidariteit kan. Ik wil in dit artikel hierop verder ingaan. Ethiek vormt de hoeksteen van de basisleer van het Nederlandse accountantsberoep: de leer van het gewekte vertrouwen van het maatschappelijk verkeer. Een leer met vergelijkbare heilige status als bijvoor- ►

beeld de Dordtse leerregels in protestants-orthodox Nederland.

Het blijven uitgaan van die leer gaat voorbij aan het feit dat die stamt uit een heel andere maatschappelijke werkelijkheid. In Limpergs tijd was die werkelijkheid overzichtelijk en relatief constant. Dat gold voor de rangen en standen en hun waarden, het bedrijfsleven en de markten.

De grote multinationals van nu bestonden toen niet, wereldomspannende 24-uurs-economieën en markten evenmin. De informatievoorziening, en in het verlengde daarvan de behoefte aan informatie en het belang ervan, waren in vergelijking met nu gering. Het was toen om het beeldend te zeggen 'de stille wereld van het dorp'.

In het calvinistische Nederland is de leer van het gewekte vertrouwen ontstaan, waarin de ethische beginselen als vertrouwen, getrouwheid, verantwoordelijkheid en kundigheid centraal staan. Rick Mulders en Bob van Kuijk wijzen - trouw aan de leer - op Limpergs dogma dat het de verantwoordelijkheid van de accountant is het maatschappelijke verkeer serieus te nemen in zijn verwachtingen. Ze vragen zich vervolgens af of de accountant van nu en morgen die verantwoordelijkheid nog wel kan dragen. Arnold Schilder merkt op dat de accountant in de toekomst bij gelegenheid duidelijk zal moeten zeggen 'het niet zeker te weten'.

De verandering van de dorps naar de wereldomspannende (echte en virtuele) werkelijkheid gaat niet zonder verandering van de beginselen over verantwoordelijkheid en 'stellig weten'. Momenteel betreffen die verantwoordelijkheid en af te geven assurance de getrouwheid van een financieel verslag, corporate governance & control verantwoording, mvo-rapportage enz. Binnenkort moet de accountant volgens een nieuwe IFAC-standaard ook nog gaan verklaren dat de financiële verslaggeving geen fraude bevat.

In het traditionele principiële denken moet de accountant dat in zijn eentje kunnen. Zonder aan zijn vakkundigheid te kort te willen doen, is het tijd om die traditionele gedachte te laten varen en te accepteren dat hij de veelzijdige assurance niet meer in zijn eentje kan geven, dat wil zeggen

zonder een team van experts op andere gebieden dan de accountancy.

Waar hij dat niet in zijn eentje kan, kan hij ook niet alleen verantwoordelijkheid dragen. Verantwoordelijkheid, of responsibiliteit naar het Latijnse woord *responsibilitas*, veronderstelt immers het *kunnen* geven van een respons op een vraag. Voor herstel van het vertrouwen in de accountant is een basisvoorwaarde - naast economische voorwaarden zoals commerciële onafhankelijkheid - (zie André Bindenga, 'de Accountant', september 2005) eenduidigheid over het beginsel van uitvoer-

'Het als teamleider optreden corrigeert het vanwege oude beginselen opzadelen van de accountant met verantwoordelijkheden die hij niet meer kan dragen.'

bare verantwoordelijkheid. Ofwel: niet langer denken over de accountant als de als solist opererende vertrouwensman die persoonlijk in staat is grootschalige zekerheid te bieden, maar als een door uitvoerbare beginselen gedreven 'transparent captain' van een auditteam van experts dat assurance biedt. Die experts kunnen bijvoorbeeld internal auditors zijn, of interne en externe experts in milieuzorg, risico-assessment en waardebeoordeling van explorabele olievelden of verzekeringsportefeuilles. De accountant fungeert daarbij als spreekbuis van het auditteam. Dat is niet zo revolutionair als het wel lijkt. Bij grote bedrijven is hij dat veelal al. Voor de meeste getrouwheidsaspecten in de verslaggeving van financiële instellingen, oliemaatschappijen en bedrijven die exotische financiële instrumenten gebruiken, kan hij niet meer zonder materie-experts in zijn team. Dat wordt nog nadrukkelijker het geval onder IFRS. Dit beginsel van als teamleider optreden corrigeert het vanwege oude beginselen opzadelen van de accountant met verantwoordelijkheden die hij niet meer kan dragen.

Godfried Bomans zei al: 'Er wordt niets nieuw gezegd of geschreven, alleen anders.' Het beginsel van een 'transparent captain' van een auditteam is een andere maar wel belangrijke verschijningsvorm van de voor de financiële wereld en de maatschappij al geruime tijd noodzakelijke agent. Dat andere beginsel verder ontwikkelen en duidelijk maken aan de wereld op basis van eigen kracht is noodzakelijk. Zo krijgen de paradigmatische omslag van Schilder en de kantelaaanse kanteling van Koster hun beginselmattige invulling. Die eigen kracht is in dit verband de kennisvoorsprong van de accountant over bijvoorbeeld verslaggeving en het auditvak, en de aanvaarde positie van de accountant in de governance-triade van een organisatie: bestuur als verslaggever, toezichthouder(s) /stakeholders en accountant als *assurer*.

Het is, om het beeldend te zeggen, gewoon het toepassen van het basisbeginsel van de evolutie: het zich fundamenteel aanpassen aan veranderende omstandigheden als overlevingsmechanisme, met gebruikmaking van noodzakelijke, emergente principes: principes die nodig zijn en een voorsprong geven op anderen in de veranderende omstandigheden.

Noot

Lucien Kiers is senior (EDP-)auditor Achmea Audit & Risk.

Reacties en bijdragen

De rubriek *Opinie* is een podium voor discussie. Wilt u reageren op een artikel in 'de Accountant' of zelf een kwestie aan de orde stellen die van belang is voor het beroep? E-mail naar: deaccountant@NIVRA.nl. Maximumlengte achthonderd woorden.

Uitslag webstelling

In de BNN-soapserie *Onderweg naar Morgen* treedt sinds kort een accountant op. Het beroep is niet gediend bij deze vorm van popularisering, de werving moet vooral via eerlijke en directe voorlichting plaatsvinden.

	RA	Student	Overig	Totaal
Mee eens	19	41	16	76
Mee oneens	16	10	10	36

Te weinig scholieren kiezen voor het vak accountancy. In de BNN-soapserie *Onderweg naar Morgen*, met bijna één miljoen kijkers, treedt sinds kort ook een accountant op (zie ook Nieuws). Volgens sommigen is het beroep niet gediend bij zulke popularisering omdat mensen daardoor kiezen voor de buitenkant, niet voor de inhoud. Bijna zeventig procent van de webstemmers is het daarmee eens en kijkt met wantrouwen naar het soapoptreden. 'Mijns inziens is het vak niet uit te leggen (en dus niet te promoten) via een tv-soapserie. Het is te gespecialiseerd.' En 'Het accountantsberoep is te goed om vertolkt te worden in een soapserie.' Een heel bezorgde stemmer: 'Wanneer Jan en alleman maar registeraccountant wil worden, zonder een goede motivatie hiervoor te hebben, zal de eer van de stand worden aangetast!'

Toch zijn veel toelichtingen (daar zijn de oneens-stemmers duidelijk in de meerderheid) mild of zelfs ronduit welwillend, 'al zou het natuurlijk wel aardig zijn wanneer op een bepaalde manier toch wordt uitgelegd wat wij doen'.

Een ander vertrouwt op het gunstige effect. 'Zodra scholieren kennismaken met een accountant in een serie als ONM zal het vak accountancy populairder worden. Dit wil niet zeggen dat ze geen inlichtingen zullen vragen over de inhoud van het beroep.'

Ik vind de aandacht die de accountancy op deze manier krijgt geen slechte zaak.'

Er is ook twijfel over het 'gewicht' van deze popularisering: 'Ik vraag me af of popularisering een niet wat overtrokken kwalificering is voor iemand die in een tv-soap speelt. De doktersseries zijn zeer populair en doen ook niet echt afbreuk aan het beeld dat men van de arts heeft. Het wordt wat anders als er een vervolg op *The Godfather* komt waarin de big four figureren!' Een andere oneens-stemmer ontwaart bij de critici de 'ietwat zurige, technocratenboodschap van mensen die met dédain kijken naar alles wat riekt naar nadenken over de emotie van de boodschap. Misschien zelfs naar, he jakkes, marketing. Als men in Hollywood een angstig, behoudend, saai burgermannetje nodig heeft, dan draagt deze bij voorkeur gym schoenen, een foute bril en een CPA-titel. Maar als ONM zelfs maar dreigt de accountant te 'populariseren' roepen we massaal schande. En wat zijn de 'feiten' over een beroep, voor iemand van achttien? Zou het kunnen dat zaken als 'hoe sexy is dit beroep', 'welke status heb ik in mijn omgeving met dit beroep' en 'kan ik mijn persoonlijkheid uitdrukken in dit beroep' minstens een rol spelen?'

Een pragmaticus: 'Als via oneerlijke en indirecte voorlichting het accountantsberoep aan populariteit kan winnen, is het doel bereikt. Het doel heiligt de middelen.'

Plus nog een relativiserende maar toch ernstige reactie: 'Moeten wij ons tegenwoordig al druk gaan maken over al hetgeen in soapseries aan bod komt? Waar zijn wij dan als beroepsgroep mee bezig?'

